

Lapse peresisese väärkohtlemise väljaselgitamine ja selle mõju hindamine lastekaitsetöös ja last puudutavas tsiviilkohtumenetluses

Eesti on võtnud endale kohustuse kaitsta last vägivalda eest ning arvestada hooldus- ja suhtlusõiguse üle otsustamisel lapse turvalisuse ja heaoluga. Samas puudub ülevaade, kuidas lapse peresisese väärkohtlemise esinemist ja selle mõju lapsele välja selgitatakse ning millisel viisil see mõjutab lastekaitsetööd ja tsiviilkohtumenetlust. Samuti puudub ühtne arusaam, kuidas käsitleda keerulisi juhtumeid, milles lapse huvid, vanemate õigused ja vägivallaga seotud riskid on omavahel vastuolus.

UURINGU EESMÄRK

Välja selgitada, kuidas lastekaitsetöös ja last puudutavas tsiviilkohtumenetluses tuvastatakse lapse väärkohtlemise esinemine peres ning kuidas hinnatakse ja arvestatakse väärkohtlemise mõju lapsele teda puudutavate kohtuasjade lahendamisel.

METOODIKA

- Esimese astme menetluslike määruste ja kohtulahendite, lastekaitse spetsialistide ja lapse esindajate esitatud arvamuste ning analüüsitud kohtuasjadega seotud sotsiaalteenuste ja -toetuste andmeregistri (STAR) andmete analüüs.
- Ekspertintervjuud kohtunike, lastekaitse spetsialistide ja lapse esindajatega.
- Välisriikide regulatiivsete lahenduste ja praktikate analüüs.

LEIUD

- Kohus võtab asja lahendamisel arvesse eelkõige tõendatud füüsilist vägivalda, vaimse vägivalda arvesse võtmise eelduseks on ilmnenu kahjulik tagajärg.
- Lapse kaudset kokkupuudet vägivallaga, näiteks lähisuhtevägivalda (LSV) pealtnägemist, käsitleb kohus erinevalt, kuid see omandab menetluses suurema kaalu siis, kui esineb koos muude riskiteguritega nagu sõltuvusprobleemid või hooletusse jätmine.
- Intervjuude põhjal on spetsialistide teadmus LSV vormidest ja mõjust lapsele hea, samas lastekaitsealises ja kohtumenetluses kirjeldatakse väärkohtlemist pigem tagasihoidlikult või välditakse teema käsitlemist.
- Kohtulahenditest paistab, et vanema õigus lapsega suhelda jätab nii mõnigi kord tagaplaanile lapse arvamuse ja heaolu.
- Lapsesõbralikkuse aspektis peetakse oluliseks, et menetlus koormaks last võimalikult vähe ja säilitaks lapse väarikuse ja turvatunde.

TARTU ÜLIKOOL
RAKE

SOTSIAALMINISTEERIUM

JÄRELDUSED

Analüüs näitab, et vaja on selgemaid menetlusraamistikke ja juhiseid, mis aitaksid vägivalda mõju paremini hinnata. Samuti tule tagada, et lapse heaolu ei varjutaks peresisese vägivalda tõlgendamine vanematevahelise konfliktina ja segadus vägivaldse vanema ja ohvrist vanema rollides. Lapse õiguste tõhus kaitse eeldab, et vägivalda esinemise ja selle mõju hindamine ei sõltuks üksnes menetlusosaliste aktiivsusest või juhuslikest asjaoludest, vaid oleks menetluses läbiv ja põhjendatud kaalutus.

SOOVITUSED

- Toetada lastekaitse spetsialistide lapse heaolu hindamisel ja tõlgendamisel hooldus- ja suhtlusõigusvaidlustes.
- Soodustada lastekaitse spetsialistide, lapse esindajate ja kohtunike vahelist koostööd.
- Luua STAR-is eraldi juhtumikorralduse liik „LSV juhtumimenetlus lastega peres“ ja täpsustada STAR-i täitmise juhendit.
- Käsitleda mitut last puudutavates menetlustes iga last eraldi ja selgitada, kuidas on hinnatud iga lapse individuaalseid vajadusi ja riske.
- Tagada perekonnaõiguslike ja lapse väärkohtlemisega seotud menetluste suurem kaal kohtute töökoormuse arvestuses ning soodustada kohtunike spetsialiseerumist perekonnaasjadele.
- Töötada välja riiklikud suunised perekonnaasjades mõiste „vanemlik võõrandamine“ üldistava ja iseseisva kategooriana kasutamise vältimiseks ning keskenduda selle asemel konkreetsete käitumiste ja lapse heaolu mõjutavate asjaolude kirjeldamisele ja hindamisele.